

นิพนธ์ต้นฉบับ

ผลการประเมินโครงการโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก
ของโรงพยาบาลระยอง

The Effect of the Baby Friendly Hospital Initiative Project
in Rayong Hospital

ทวี บำรุงปรีชา กศ.บ. (พยาบาล)
โรงพยาบาลระยอง จังหวัดระยอง

Thavee Bumrungpreecha, B.Ed. (Nursing)
Rayong Hospital, Rayong

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของผู้รับบริการต่อแนวทางปฏิบัติตามนโยบายโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก และศึกษาปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของผู้รับบริการ กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาหลังคลอดผู้นำบุตรมารับบริการตรวจสุขภาพและรับวัคซีนที่แผนกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลระยอง จำนวน 106 คน สัมภาษณ์มารดาจากแบบสอบถามที่สร้างจากนโยบายบันได 10 ขั้นสู่ความสำเร็จการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่วิเคราะห์ข้อมูลจากค่าร้อยละของคะแนนค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติ ANOVA และ ไคสแควร์

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจต่อแนวทางปฏิบัติตามนโยบายโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูกในเกณฑ์ดี ($\bar{X} = 46.73$ $SD = 5.48$) ขั้นตอนการปฏิบัติที่กลุ่มตัวอย่างได้รับบริการน้อยที่สุด ได้แก่ ขั้นตอนการให้บริการสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดานอกโรงพยาบาล ($\bar{X} = 2.17$ $SD = 1.65$) นอกจากนี้พบว่าปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของผู้รับบริการ ได้แก่ ปัจจัยที่เกิดจากตัวมารดา คือ อายุมารดา และการมีภาวะแทรกซ้อนระหว่างการคลอด

ผลของการศึกษานี้ สามารถนำไปใช้ปรับปรุงระบบการให้บริการให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการให้มากยิ่งขึ้น

ABSTRACT

This narrative research was aimed at studying knowledge and understanding of clients toward the procedure of 'The Baby Friendly Hospital Initiative Project' of Rayong Hospital and studying the factors that affected the success of breast feeding promotion in mothers. The samples were drawn from 106 post-partum women who took their children to check-up and received vaccination

from Well-baby Clinic of Rayong Hospital. The researcher invented the questionnaires from 'Ten Steps Policy to Breast Feeding Success' and used percentage, average, SD, ANOVA and Chi-square to analyze the data.

It was found that the samples had good knowledge and understanding on the procedure of the project ($\bar{X} = 46.73$ SD = 5.48). However, they still had less awareness on supported service on breast-feeding outside the hospital ($\bar{X} = 2.17$ SD = 1.65). Besides, it was found that the factors that had impact on the success of breast-feeding among clients were the age of mothers themselves and the complication of delivery.

The result of this study could be applied to improve the service system in order to meet the clients' requirement.

บทนำ

ขณะนี้แทบทุกประเทศทั่วโลกได้มีการตื่นตัวในการสนับสนุนให้ประชาชนเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพราะเป็นที่ทราบแล้วว่านมแม่มีประโยชน์ด้านคุณค่าอาหาร สะดวก ประหยัด และปลอดภัย⁽¹⁾ จากรายงานประจำปีขององค์การสหประชาชาติแห่งสหประชาชาติปี 2531 ระบุว่า เด็กที่มีอายุ 6 เดือนแรกที่ไม่ได้กินนมแม่ จะมีความเสี่ยงต่อการเป็นโรคอุจจาระร่วงมากกว่าเด็กในวัยเดียวกันที่กินนมแม่เพียงอย่างเดียวถึง 15 เท่า และเสี่ยงต่อการเสียชีวิตถึง 25 เท่า⁽²⁾

จากการสำรวจภาวะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในประเทศไทย เมื่อปี 2527 พบว่า แม่ไทยในชนบทเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สูงถึงร้อยละ 95 ในขณะที่แม่ในเขตเมืองเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงร้อยละ 75 และลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วเหลือเพียงร้อยละ 35 ใน 6 เดือนแรก ปัจจุบัน เป็นที่คาดกันว่า แม่ที่เลี้ยงลูกด้วยนมตนเองนั้น มีจำนวนลดลงมามาก อีกทั้งระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นก็สั้นลงจากเดิมมาก⁽³⁾ ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจ แม่ต้องออกทำงานนอกบ้านมากขึ้น⁽⁴⁾

นอกจากนั้น จากการสำรวจของกองโภชนาการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อปี 2531 พบว่า แม่ในชนบทร้อยละ 60.4 เริ่มให้อาหารเสริมแก่ทารกก่อนอายุได้ 3 เดือน มีจำนวนมากที่เริ่มป้อนข้าว

ตั้งแต่ 2 - 3 วันแรกหลังคลอด อุปสรรคของการส่งเสริมให้แม่เลี้ยงลูกด้วยนมตนเองนั้นเป็นไปได้หลายทางด้วยกัน ทั้งจากการขาดความรู้ มีทัศนคติที่ผิดๆ ของแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็ก และอุปสรรคที่สำคัญคือการขาดความรู้ และมีแนวทางปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องของบุคลากรด้านสาธารณสุข^(5,6)

องค์การยูนิเซฟและองค์การอนามัยโลกเชื่อว่า ในหลายๆ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้แม่เลี้ยงลูกด้วยนมตนเองมากขึ้นและเลี้ยงต่อไปในระยะเวลาอันยืนได้แก่ การให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุข⁽⁴⁾ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับการงานบริการทางสาธารณสุข ดังนั้น จึงกำหนดให้มี "บันได 10 ขั้น สู่ความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่" ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางสำหรับบทบาทและการปฏิบัติของโรงพยาบาล และสถานบริการทางสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องกับการดูแลในระยะก่อนคลอด ระยะคลอด และระยะหลังคลอด ที่ให้แก่แม่และลูกที่เกิดใหม่ เพื่อจะช่วยปกป้อง ส่งเสริม และสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

ต่อมาองค์การยูนิเซฟและองค์การอนามัยโลก ได้ริเริ่มโครงการโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก (Baby - Friendly Hospital Initiative) ขึ้น โดยให้ความสำคัญต่อความต้องการของเด็กแรกเกิด และผลักดันให้แม่มอบสิ่งที่ดีที่สุดที่ธรรมชาติให้มาแก่ลูก ซึ่งโรง

พยาบาลและสถานผดุงครรภ์ทุกแห่งจะต้องปฏิบัติ เพื่อจะได้เป็นโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการ พัฒนางานโครงการโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก ของโรงพยาบาลระยองโดยศึกษาความรู้ ความเข้าใจ ของผู้รับบริการต่อแนวทางปฏิบัติตามนโยบายโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก และศึกษาปัจจัย ต่างๆที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ของผู้รับบริการ ทั้งนี้ โดยคาดหวังว่า การศึกษานี้จะ ช่วยให้เจ้าหน้าที่ทุกระดับให้ความสนใจอย่างจริงจัง และตั้งใจปฏิบัติ เพื่อความสำเร็จของโครงการโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก และเพิ่มอัตราการเลี้ยง ลูกด้วยนมแม่ในโรงพยาบาลระยอง รวมทั้งช่วยให้ เด็กทารกที่คลอดในโรงพยาบาลระยองมีการเจริญ เติบโตที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา และจิตใจ

วัตถุประสงค์และวิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive experiment) โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

กำหนดนิยามตัวแปร

โรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก; หมายถึง โรงพยาบาลที่เห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้ผู้มารับ บริการดูแลครรภ์ คลอด และดูแลหลังคลอด เลี้ยงดู บุตรด้วยนมมารดา โดยวางนโยบายและแนวทาง ปฏิบัติอย่างสอดคล้องและต่อเนื่อง ทั้งในระดับ บริหารและปฏิบัติการ

บันได 10 ขั้นสู่ความสำเร็จ; หมายถึงแนวทาง ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ใน การส่งเสริมผู้รับบริการให้เลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา รวมทั้งส่งเสริมสถานบริการให้มีการดำเนินการไปใน ทางเดียวกัน

ความสำเร็จในการเลี้ยงลูกตามโครงการ; หมายถึง

ถึงผลการประเมินพฤติกรรมมารดา สรุปว่ายังคง เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเพียงอย่างเดียว โดยไม่ให้นม ผสมร่วมด้วย เมื่ออายุครบ 4 เดือน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ มารดา ที่คลอดในโรงพยาบาลระยอง ผู้มารับบริการดูแล สุขภาพทารก และรับบริการวัคซีน ในคลินิกสุขภาพ เด็กดี (Well - Baby Clinic) ทุกวันอังคาร เวลา 12.00 น. - 16.00 น. โดยไม่คำนึงถึงอายุ การศึกษา อาชีพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เลือกแบบเจาะจง จากผู้มารับบริการในช่วงวันที่ 7 มีนาคม 2538 ถึงวันที่ 27 มิถุนายน 2538 จำนวน 140 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างขึ้นจาก แนวทางบันได 10 ขั้นสู่ความสำเร็จในการเลี้ยงลูก ด้วยนมแม่ขององค์การอนามัยโลก ผ่านการตรวจสอบความตรงในเนื้อหาจากคณะกรรมการส่งเสริมการ เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของโรงพยาบาลระยอง จำนวน 13 คน ตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือ โดยทดลองใช้ กับกลุ่มตัวอย่าง 10 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.7

เครื่องมือประกอบด้วยคำถาม 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของมารดาและบุตร ประกอบด้วยคำถาม 14 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบประเมินความคิดเห็นของผู้รับ บริการต่อการดำเนินการของโรงพยาบาลระยอง ตาม บันได 10 ขั้น ประกอบด้วยคำถาม 30 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ดำเนินการขออนุญาตผู้อำนวยการโรงพยาบาลระยอง เพื่อขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมแบบสอบถาม และขอ

อนุญาตในการใช้สถานที่เก็บรวบรวมข้อมูล

2. ประชุมเพื่อทำความเข้าใจกับคณะทำงานฯ ตามแนวทางที่วางไว้ในกาเก็บรวบรวมข้อมูล
3. แจงวัตถุประสงค์การทำวิจัยแก่ผู้รับบริการ และขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. ทำการสอบถามกลุ่มตัวอย่างในช่วงเวลา ระหว่างเดือนมีนาคม 2538 ถึงเดือนมิถุนายน 2538 เป็นเวลา 4 เดือน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป EPI INFO โดย

1. หาค่าร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของมารดา ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ภูมิลำเนา
2. หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับคะแนนความรู้รายข้อ และโดยรวม
3. หาความแตกต่างของระดับคะแนนความคิดเห็นต่อแนวทางการดำเนินงานตามบันได 10 ขั้น โรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก โดยการทดสอบความแปรปรวนร่วม (One Way ANOVA)
4. หาความสัมพันธ์ของความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่กับตัวแปรข้อมูลส่วนบุคคล เช่น อายุ การศึกษา อาชีพ ภาวะแทรกซ้อนระหว่างตั้งครรภ์ เป็นต้น โดยใช้การทดสอบไคสแควร์ (Chi - Square Test)

ผลการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามทั้งหมด 140 ชุด มีจำนวนแบบสอบถามไม่สมบูรณ์ 34 ชุด เหลือแบบสอบถามที่นำไปใช้วิเคราะห์ได้ 106 ชุด คิดเป็นร้อยละ 75.71 ของแบบสอบถามที่ได้รับทั้งหมด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอในรูปแบบตาราง ประกอบคำบรรยายตามลำดับ ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคล

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 - 24 ปี (ร้อยละ 38.7) มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 83.0) มีอาชีพแม่บ้าน (ร้อยละ 39.6) มาฝากครรภ์เฉลี่ย 0 - 3 ครั้ง (ร้อยละ 40.7) ไม่มีภาวะแทรกซ้อนขณะคลอด (ร้อยละ 79.2) น้ำหนักทารกแรกคลอด 3,000 - 3,499 กรัม (ร้อยละ 44.3) ได้อยู่ร่วมกับบุตรใน 30 นาทีหลังคลอดมากที่สุด (ร้อยละ 66.0) บุตรมีสุขภาพดี โดยมีจำนวนครั้งของการเป็นหวัดเมื่ออายุ 4 เดือน 0 - 2 ครั้ง (ร้อยละ 64.2) ท้องเสีย 0 - 2 ครั้ง (ร้อยละ 84.9) และเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวเมื่อ 4 เดือน 58 ราย (ร้อยละ 54.7) (ดูตารางที่ 1)

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานตามบันได 10 ขั้นของโรงพยาบาล โดยได้มีส่วนร่วมรับรู้ต่อกิจกรรมด้านที่ 2 คือเรื่อง "การฝึกอบรมบุคคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขทุกคนให้มีทักษะที่จะนำนโยบายนี้ไปปฏิบัติ" มากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 5.81 คะแนน และมีการรับรู้ในส่วนของกิจกรรมด้านสุดท้ายน้อยที่สุด คือเรื่อง "ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และส่งแม่ไปติดต่อกลุ่มดังกล่าว เมื่อออกจากโรงพยาบาลหรือคลินิก" โดยมีระดับคะแนนเฉลี่ยเพียง 2.17 คะแนน (ตารางที่ 2)

อายุมารดาที่แตกต่างกันมีผลกระทบต่อความสำเร็จในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ (ตารางที่ 3) นอกจากนี้ ภาวะการแทรกซ้อนระหว่างการคลอด ทำให้ความสำเร็จในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อแนวทางการดำเนินงานบันได 10 ขั้น กับ ความสำเร็จในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 1 ลักษณะกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน (106)	ร้อยละ	ลักษณะกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน (106)	ร้อยละ
อายุ (ปี)			นน. ทารกแรกคลอด (กรัม)		
15 - 19	10	9.4	2,000 - 2,499	10	9.4
20 - 24	41	38.7	2,500 - 2,999	36	34.0
25 - 29	25	23.6	3,000 - 3,499	47	44.3
มากกว่า 30	30	28.3	3,500ขึ้นไป	13	12.3
อาชีพ			สุขภาพบุตรหลังคลอดทันที		
รับราชการ	6	5.7	ได้อยู่ร่วมกันใน 30 นาที	70	66.0
ค้าขาย	7	6.6	ได้อยู่ร่วมกันใน 1 ชั่วโมง	22	20.8
ทำงานบริษัท	1	0.9	บุตรต้องได้รับบริบาลพิเศษ	14	13.2
รับจ้าง	36	34.4	จำนวนครั้งของการเป็นหวัดเมื่ออายุ 4 เดือน		
เกษตรกรรวม	11	10.4	0 - 2	68	64.2
แม่บ้าน	42	39.6	3 - 5	31	29.2
อื่นๆ	3	2.8	> 5	7	6.6
การศึกษา			ชนิดของอาหารที่เลี้ยงบุตร เมื่อ 4 เดือน		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	1	0.9	นมมารดาอย่างเดียว	58	54.7
ชั้นประถม	3	2.8	เลี้ยงร่วมกับนมผสม	48	45.3
ชั้นมัธยมต้น	88	83.0	สาเหตุการเลี้ยงบุตรร่วมกับนมผสม เมื่อ 4 เดือน		
ชั้นมัธยมปลาย	11	10.4	น้ำนมไม่พอ	13	26.5
อนุปริญญาหรือสูงกว่า	3	2.8	ญาติผู้ใหญ่ให้เลี้ยงนมผสมด้วย	2	4.1
จำนวนครั้งของการมา			ทำงานนอกบ้านไม่สะดวก	28	57.1
ฝากครรภ์ในโรงพยาบาล			มารดาไม่แข็งแรง ป่วยบ่อย	1	2.0
0 - 3	43	40.7	ให้นมมารดาแล้วบุตรป่วยบ่อย	2	4.1
4 - 6	30	28.3	อื่นๆ	3	6.1
> 6	33	31.0	จำนวนครั้งของการมีท้องเสียเมื่ออายุ 4 เดือน		
จำนวนสถานที่ฝากครรภ์			0 - 2	90	84.9
รพ.ระยองแห่งเดียว	75	70.8	3 - 5	14	13.3
รพ.ระยอง + คลินิก	8	7.5	> 5	2	1.8
รพ.ระยอง + สถานีอนามัย	23	21.7	ระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา		
ภาวะแทรกซ้อนขณะคลอด			1 เดือน	11	22.9
ไม่มี	84	79.2	2 เดือน	17	35.4
มี	22	20.8	3 เดือน	12	25.0
			เกือบ 4 เดือน	8	16.7

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับคะแนนความคิดเห็นต่อแนวทางการดำเนินงานตามบันได 10 ขั้น โรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่ - ลูก จำแนกเป็นรายด้าน

ลักษณะความคิดเห็นต่อแนวทางบันได 10 ขั้น แต่ละขั้นตอน	ค่าเฉลี่ย	SD
ขั้นตอนที่ 1: มีนโยบายการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นลายลักษณ์อักษรที่สื่อสารกับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขได้เป็นประจำ	5.62	0.82
ขั้นตอนที่ 2: ฝึกอบรมบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขทุกคนให้มีทักษะที่จะนำนโยบายนี้ไปปฏิบัติ	5.81	0.85
ขั้นตอนที่ 3: ชี้แจงให้หญิงตั้งครรภ์ทุกคนทราบถึงประโยชน์และวิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	4.08	0.89
ขั้นตอนที่ 4: ช่วยแม่เริ่มให้ลูกดูดนมภายในครึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอด	4.67	2.01
ขั้นตอนที่ 5: แสดงให้แม่รู้วิธีเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และวิธีทำให้น้ำนมยังคงมีปริมาณพอเพียง แม้ว่าแม่และลูกจะต้องแยกกัน	4.72	1.26
ขั้นตอนที่ 6: อย่าให้น้ำนมผสมหรืออาหารอื่นแก่เด็กแรกคลอด นอกจากนมแม่ เว้นแต่จะมีข้อชี้แจงทางการแพทย์	4.43	1.59
ขั้นตอนที่ 7: ให้แม่และลูกอยู่ในห้องเดียวกันตลอด 24 ชั่วโมง	5.24	1.12
ขั้นตอนที่ 8: สนับสนุนให้ลูกได้ดูดนมแม่ทุกครั้งที่ลูกต้องการ	5.17	1.42
ขั้นตอนที่ 9: อย่าให้ลูกดูดหัวนมยาง และหัวนมปลอม (หรือหัวนมหลอก)	4.77	1.25
ขั้นตอนที่ 10: ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และส่งแม่ไปติดต่อกลุ่มดังกล่าวเมื่อออกจากโรงพยาบาลหรือคลินิก	2.17	1.65
รวม	46.73	5.48

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลส่วนบุคคลบางประการกับความสำเร็จในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

ข้อมูลส่วนบุคคล	X ²	P	ความสัมพันธ์*
อายุ	8.30	0.04	significant
การศึกษา	2.70	0.608	not significant
อาชีพ	11.64	0.112	not significant
จำนวนสถานที่ดูแลครรภ์	3.38	0.184	not significant
ภาวะแทรกซ้อนระหว่างการคลอด	10.67	0.03	significant
ภาวะสุขภาพทารกหลังคลอด	2.77	0.249	not significant
น้ำหนักทารกแรกคลอด	3.10	0.376	not significant

* p < 0.05

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์ของระดับคะแนนความคิดเห็น
ต่อแนวทางการดำเนินงานบันได 10 ขึ้น
กับความสำเร็จในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

Source	Df	SS	S	F
Between	22	6.288	0.286	1.191ns
Within	82	19.674	0.240	
Total	104	25.962		

วิจารณ์

จากความเชื่อว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้
มารดาเลี้ยงลูกด้วยนมตนเองมากที่สุด ได้แก่ ปัจจัย
ด้านบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข⁽⁷⁾ ทำให้ผู้
วิจัยทำการศึกษาถึงความคิดเห็นของผู้รับบริการต่อ
การดำเนินงานโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก พบว่า

กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนิน
งานของโรงพยาบาลระยองในด้านนโยบายการปฏิบัติ
เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เนื่องจากมีการปฏิบัติ
อย่างมีระบบ มีแนวทางการปฏิบัติที่ตรงกันในทุก
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้น ยังมีการรณรงค์
โดยใช้สื่อการประกาศเสียงตามสาย และการเผยแพร่
แผ่นพับเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างทั่วถึง
ซึ่งคะแนนในด้านที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนโยบายการส่งเสริม
การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ตามบันไดขั้นที่ 1 ที่ได้ค่า
คะแนนสูงเป็นอันดับ 2 ของคะแนนทั้งหมด ซึ่งแสดง
ให้เห็นว่า ตรงกับแนวคิดเชิงหลักการของการดำเนิน
การตามที่ยูนิเซฟได้วางแนวทางไว้ โดยคิดว่า การ
ปฏิบัตินั้นๆ จะทำให้เกิดการรับรู้ เข้าใจ และนำไปสู่
การปฏิบัติอย่างถูกต้องต่อไป

การดำเนินงานเพื่อให้บุคคลากรทางการแพทย์
ทุกคนสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติก็แสดงให้เห็นถึง

ความสำเร็จ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างได้แสดงถึงความ
เข้าใจที่ตรงกันว่า เจ้าหน้าที่ทุกระดับมีการส่งเสริมให้
ผู้รับบริการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ดังแสดงจาก
คะแนนที่ได้มีค่าคะแนนอันดับ 1 ของคะแนนความคิด
เห็นต่อการดำเนินงานบันได 10 ขั้น

ปัญหาสำคัญที่ทำให้คะแนนรวมความคิดเห็น
ของกลุ่มตัวอย่างมีค่าคะแนนน้อยกว่าที่ควรเป็น
ทั้งๆที่กลุ่มตัวอย่างได้แสดงถึงความเข้าใจต่อแนวทางการ
ดำเนินการตามบันได 10 ขั้นด้านอื่นๆได้อย่างดี
ได้แก่ ความคิดเห็นต่อขั้นตอนที่ 10 ซึ่งเป็นขั้นตอน
ของการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เมื่อกลับไปอยู่
บ้าน ผู้รับบริการให้คะแนนความคิดเห็นต่อการ
ปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เมื่อกลับ
ไปอยู่บ้าน ค่อนข้างต่ำ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ผู้รับ
บริการส่วนใหญ่ไม่ได้รับบริการในเรื่องดังกล่าวเนื่องจาก
อาสาสมัครนมแม่ที่จะเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนอาจมี
ภาระกิจอื่นมากกว่า หรือ อาสาสมัครนมแม่ไม่ได้
แสดงตนให้ปรากฏ หรือ มีจำนวนน้อยเกินไป ขาด
การประชาสัมพันธ์ หรือ ผู้รับบริการอาจถูกละเลย
การเยี่ยมบ้านจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งปัญหา
การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนม
แม่นี้มีความจำเป็นอย่างยิ่ง⁽⁸⁾

นอกจากในเรื่องปัจจัยทางด้านบริการแพทย์และ
สาธารณสุขแล้วยังมีปัจจัยอื่นๆที่เกิดจากตัวมารดาเอง
ซึ่งทำให้มีผลกระทบต่อความสำเร็จในการเลี้ยงบุตร
ด้วยนมมารดา⁽⁷⁾ พบว่า

ปัจจัยที่เกิดจากตัวมารดาในเรื่องการศึกษา ไม่
ทำให้ความสำเร็จในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา
แตกต่างกัน เป็นเพราะในเรื่องความรู้สึกของการเป็น
มารดา และการเตรียมบทบาทในการเป็นมารดา
เป็นเรื่องละเอียดอ่อนและลึกซึ้ง ซึ่งมีผลสืบเนื่องมา
จากสัญชาตญาณ วัฒนธรรม การเลี้ยงดู รวมทั้งอาจ

มีปัจจัยอื่นอีกมากนอกเหนือจากการศึกษาเพียงแต่ว่าการศึกษามีผลต่อรูปแบบการแสดงออกในเรื่องความรัก ความผูกพัน อาจแตกต่างกันได้

ในกลุ่มผู้ที่ไม่ประสบความสำเร็จ ($n = 48$) ให้เหตุผลของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะสั้น (ไม่ถึง 4 เดือน) ว่า สาเหตุต้องทำงานนอกบ้าน แต่เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ของอาชีพมารดากับความสำเร็จในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา พบว่า ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพแม่บ้าน และมีเวลาให้ความสนใจกับการเลี้ยงบุตรอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ในกลุ่มผู้ทำงานนอกบ้าน หลายแห่งพบว่าที่ทำงานมีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา โดยจัดบริการเลี้ยงเด็กกลางวัน (Day care) ในที่ทำงานขึ้น ทำให้สะดวกและสนับสนุนการให้นมบุตรได้อย่างดี^(๑)

สรุป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความรู้ความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างต่อแนวทางการปฏิบัติงานตามนโยบายพัฒนางานโครงการโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูกของโรงพยาบาลระยอง และศึกษาปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ตามแนวทางดังกล่าว โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 106 คน จากผู้มารับบริการที่คลินิกสุขภาพเด็กดีในช่วงระหว่างเดือนมีนาคม 2538 ถึง มิถุนายน 2538 ได้ผลการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นมารดาที่มีอายุระหว่าง 20 - 24 ปี (ร้อยละ 38.7) มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 83.0) อาชีพแม่บ้าน (ร้อยละ 39.6) ไม่มีภาวะแทรกซ้อนขณะคลอด (ร้อยละ 79.2) ได้รับการอยู่ร่วมกับบุตรภายใน 30 นาที (ร้อยละ 66.0) และบุตรมีน้ำหนักระหว่าง 3,000 -

3,499 กรัม (ร้อยละ 44.3)

2. กลุ่มตัวอย่างมีความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยมีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวเมื่อบุตรอายุ 4 เดือน ร้อยละ 54.7 และเลี้ยงบุตรร่วมกับนมผสม เมื่ออายุ 4 เดือน ร้อยละ 45.3

3. ระดับคะแนนความคิดเห็นต่อแนวทางการดำเนินงานตามบันได 10 ขั้น โรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก มีค่าระดับคะแนนดี ($\bar{X} = 46.73$, $SD = 5.48$)

4. ระดับคะแนนความคิดเห็นต่อแนวทางการดำเนินงานตามบันได 10 ขั้น โรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูกกับความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดา ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

1. บุคลากรทางสาธารณสุขระดับตำบล ได้แก่ เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชนและอาสาสมัครสาธารณสุขควรถูกได้รับการพัฒนาทักษะในการส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่อย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมให้มารดาเลี้ยงบุตรด้วยนมตนเองมากขึ้น และเป็นระยะเวลายาวนาน

2. ภายในสถานพยาบาลควรจัดให้มีการฝึกอบรมบุคลากรทางการแพทย์เป็นประจำและอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ใหม่ เพื่อฝึกฝนให้เกิดทักษะและเข้าใจนโยบายในการส่งเสริมและเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

3. สนับสนุนให้มีการรณรงค์ให้มารดาที่ตั้งครรภ์ได้รับการฝากครรภ์จากสถานพยาบาลอย่างน้อย 4 ครั้ง เพื่อได้รับคำแนะนำในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างถูกต้อง

4. ควรจะได้มีการทำวิจัยในครั้งต่อไป และเห็นควรให้เก็บข้อมูลและกลุ่มตัวอย่างให้มากกว่านี้

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยดีด้วยความร่วมมือของหัวหน้างานหอผู้ป่วยเฉพาะทางสูติ-นรีเวชกรรม หัวหน้าหอผู้ป่วยสูติ-นรีเวชกรรม หัวหน้างานห้องคลอด หัวหน้าหอผู้ป่วยกุมารเวชกรรม หัวหน้าหอผู้ป่วยสงฆ์อาพาธและคนไข้พิเศษ พยาบาลวิชาชีพพยาบาลเทคนิคและเจ้าหน้าที่พยาบาลทุกท่านในการดำเนินงานเพื่อการเป็นโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก อย่างสมบูรณ์แบบ

ขอบคุณนายแพทย์สุโขวีริยะพงษ์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลระยองที่อนุญาตให้ทำการศึกษาวิจัยในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขอขอบคุณนางคันสนีย์ ยูวพัฒน์ ที่ให้คำแนะนำและเื้ออำนวยการในการวิเคราะห์ข้อมูล และคำนวณค่าสถิติขอบคุณนางสาวกึ่งกาญจน์คงสาคร ที่เื้ออำนวยการรวบรวมข้อมูล อนึ่ง งานนี้จะสำเร็จลงไม่ได้ ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างทุกคน ขอขอบคุณมา ณ ที่นี้.

เอกสารอ้างอิง

1. Cropley C. Assessment of mothering behavior. In: Johnson S. High risk parenting: Nursing Assessment and Strategies for the family at risk. Philadelphia: J.B. Lippincott Co., 1979.
2. กองอนามัยครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข. บทความเรื่องนมแม่. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาผู้บริหารโครงการรณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อย 3 เดือน, โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพมหานคร, 16 กันยายน 2534.
3. จันทรัตน์ ระเบียบโลก. ทิศทางงานอนามัยครอบครัว. วารสารอนามัยครอบครัว 2538;23:21.
4. อุษา เชื้อหอม. นมแม่: สายสัมพันธ์แม่-ลูก. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 2538;2:26.
5. นงนุช วิทโยคกิตติคุณ. ผลของการพยาบาลระบบสนับสนุนและให้ความรู้ต่อการปฏิบัติและความพึงพอใจในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา และความผูกพันระหว่างมารดาและบุตร. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2536.
6. Klaus MH, Kennel JH. Maternal infant bonding. Saint Louis: The CV Mosby Company, 1976.
7. รุจา ภูโพบูลย์. การพยาบาลครอบครัว: แนวคิด ทฤษฎี และ การนำไปใช้. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2534.
8. กนิษฐา ชิมะบุตร, ชุชัย พักโพธิ์เย็น, นงนุช บุญเกียรติ, และคณะ. คู่มือแนวทางการดำเนินงานเพื่อเป็นโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2535.
9. Gay J. A conceptual framework of bonding. Journal of Obstetric Gynecology and Neonatal Nursing 1981;10:440 - 444.